

Börtönfalak az örökkévalóságnak – a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés hazai szabályozása és nemzetközi keretei

I. Bevezető gondolatok

„Ha a törvényhozás eltörli a halálbüntetést, akkor ennek pótlásául nem szabad embertelenül kegyetlen szabadságvesztést, tehát lassú és hosszú kivégzést iktatnia törvénybe. Ha nem tartjuk igazságosnak és szükségesnek a halálbüntetést, akkor a legsúlyosabb esetben is úgy kell büntetnünk az elítéltet, hogy az illetőt ne mielőbb megsemmisíteni, de a szenvedés és fenyítés mellett felemelni, jobb emberré nevelni igyekezzünk.”² E sorokat Finkey Ferenc vetette papírra 1933-ban, és hogy ezen gondolatok mennyire aktuálisak ma is, jól mutatja a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (a továbbiakban: a TÉSZ) körül kialakult vita. Napjainkban pontosan ugyanazon okból kérdőjelezi meg a TÉSZ létjogosultságát, mint Finkey: az embertelen bánásmód miatt.

A kérdéssel az utóbbi években foglalkozott az Alkotmánybíróság, a Kúria, az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB), de még az Országgyűlés is alkotott ilyen tárgyú jogszabályt – éppenséggel pont az EJEB egyik ítélete nyomán. 2015. január 1-jétől bevezetésre került az ún. kötelező kegyelmi eljárás, amellyel a magyar jog megpróbált megfelelni az Emberi Jogok Európai Egyezménye által támasztott – és az EJEB gyakorlata nyomán kifejeződött – követelményeknek. Mindez két kérdést vet fel. Egyrészt: beszélhetünk-e még TÉSZ-ről? Ha erre igenlő választ adunk, akkor rögtön felvetődik a másik kérdés: a hatályos szabályokkal meg tud felelni hazánk a nemzetközi követelményeknek?

Leggyakrabban tehát az elítélt jogaira (emberi jogokra) való hivatkozással kérdőjelezi meg a TÉSZ szükségességét. Jogi szempontból valóban ez az egyik legfontosabb kérdés, de valljuk be: a közvéleményt ez cseppet sem érdekli. A közvélekedés azért lehet fontos – és erre megpróbálok rámutatni az írásom során – mert a jog lehetőségei ezúttal végesek. Ha nem sikerül azt bizonyítani, hogy a TÉSZ alaptörvény-ellenes vagy nemzetközi egyezménybe ütközik, akkor jogi úton nehéz lesz kigyomlálni ezt a büntetést a magyar jogból – már ha ez a cél. Ebben az esetben ugyanis csak a jogalkotón múlik a TÉSZ sorsa. A törvényeket pedig politikusok fogadják el, akik a megbízatásukat a néptől nyerik el, így számukra nem közömbös, hogy mit gondol a nép. A közvélemény megnyeréséhez nem elegendő az emberi jogokra hivatkozni: a nép ugyanis nem fogékony az elítéltek jogaira. Bár nem mai felmérésről van szó, és hozzá kell tenni, hogy minden bizonnyal ma már lehetetlen lenne reprodukálni ezeket az eredményeket, mégis beszédes a következő adat: egy 1976-ban lezajlott „jogtudat vizsgálat adatai szerint a megkérdezetteknek csak a 2%-a hajlana a halálbüntetés eltörlésére, és 78%-a azt kínzással egészítené ki.”³ A 2000-es években több közvélemény-kutatás is született a halálbüntetés kérdéséről illetően Magyarországon: az eredmények azt mutatták, hogy a lakosság kb. 60%-a támogatja a halálbüntetést, míg kb. 30%-a ellenzi azt.⁴ Ez sem elhanyagolható szempont, hiszen az életfogytig tartó szabadságvesztés tulajdonképpen a halálbüntetés alternatívája. Emiatt szükségesnek látszik, hogy az emberi jogokra való

¹ Fővárosi Törvényszék, bírósági fogalmazó

² Finkey Ferenc: Büntetéstan problémák. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1933. 131. p.

³ Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984. 212. p.

⁴ A többiek nem foglaltak állást. Társi: Közép-európai közvélemény: a közbiztonsággal való elégedettség Közép-Kelet-Európában, 2002. 5-6. pp.

<http://www.median.hu/object.238a5a0a-b2e7-4e2e-9ff5-5819d1493fa0.ivy> (2018. február 1.)

hivatkozáson túl, más szempontok alapján is meg lehessen kérdőjelezni a TÉSZ létjogosultságát.

Kérdés persze, hogy valóban szükségtelen-e a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. Érdemes megemlíteni Pálincás György gondolatát is, aki a halálbüntetés eltörlése kapcsán megjegyezte, hogy „egy félkarúvá torzított szankciórendszer határfoka törvényszerűen csak gyengülhet, mert a büntetés generális célja – a társadalom fokozott védelme – egyértelműen igényli (igényelné) a tisztas állampolgárok közösségéből a különösen veszélyes elemek végleges kirekesztését.”⁵ *Lehetséges, hogy a TÉSZ eltörlésével immáron kar nélkülivé csonkolnánk a szankciórendszert?*

A társadalomból való végleges kirekesztés való igaz, hogy csak két büntetéssel, a halálbüntetéssel és a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel, illetve kényszergyógykezeléssel biztosítható. A halálbüntetés-ellenes mozgalmak egyik vezéralakja, Cesare Beccaria is az életfogytig tartó kényszermunkát (szabadságvesztést), vagy ahogyan ő fogalmazott, az örökös rabszolgaságot tekintette a halálbüntetés alternatívájának. Ugyanakkor azt maga is elismerte, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésnek megvan a maga árnyoldala: a halál helyett másféle gyötrelmekkel kell szembenéznie az elítéltnak. Így fogalmazott: „igen sokan a halálra nyugodt és fegyelmezett arccal tekintenek, ki fanatizmusból, ki hiúságból, [...] ki pedig egy utolsó kétségbeesett erőfeszítéssel, vagy hogy ne kelljen tovább élnie, vagy hogy így szabaduljon meg a nyomortól, de sem a fanatizmus, sem a hiúság nem marad meg a bilincsek vagy a láncok között, [...] ahol szerencsétlen nem fejezi be szenvedéseit, csak elkezd azokat. Lelkünk jobban ellenáll az erőszaknak s a legnagyobb, de múló fájdalomnak, mint az időmúlásnak és a szakadatlan unalomnak.”⁶ Csattanósan fogalmazta ugyanezt a gondolatot Gabriel Tarde: „vagy a szenvedés nélküli megöletés, vagy a megöletés nélküli szenvedés.”⁷

A téma azért sem csak elméleti jelentőségű, mert a vonatkozó jogszabályok fokozatos szigorításával egyre gyakrabban került alkalmazásra ez a büntetési nem. A 2016-os adatok szerint a büntetés-végrehajtási intézet 51 olyan elítélte tartott fogva, akiket tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt a bíróság.⁸

II. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásának vázlata

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogintézményéről legmagasabb szinten *Magyarország Alaptörvénye* (a továbbiakban: Alaptörvény) rendelkezik: „tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.”⁹

A TÉSZ alaptörvényi szintre való emelésének célja vitatott. Az előbbi mondatból az tűnik ki, hogy egy korlátozó szabályról van szó, azaz csak a legsúlyosabb esetekben lehet életfogytig tartó szabadságvesztést alkalmazni. Ez a funkció azért vitatható, mert bár a korábbi Alkotmányunk¹⁰ ilyen rendelkezést nem tartalmazott, mégis csak szándékos és erőszakos bűncselekmény esetében volt kiszabható a TÉSZ, azaz érdemi szűkítést nem jelentett a szabály Alaptörvénybe való foglalása.

⁵ Pálincás György: Requiem egy jogintézményért, 71. p. In: Belügyi Szemle, 2001/6. szám, 63-73. pp.

⁶ Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998. 44-45. pp.

⁷ Gabriel Tarde álláspontját Nagy Ferenc idézi. Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-Orac, Budapest, 2010. 320. p.

⁸ Börtönstatisztikai Szemle, 2017/1. szám, 25. p.

<http://bv.gov.hu/download/2/34/e1000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202017%201.pdf> (2018. február 1.)

⁹ Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdés, második mondata.

¹⁰ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény.

Másfelől elterjedt nézet, hogy a jogalkotó a TÉSZ alkotmányos rangra emelésével az Alkotmánybíróság mozgásterét próbálta korlátozni annak érdekében, hogy a TÉSZ alkotmányosságát ne lehessen vizsgálni. Salamon László alkotmánybíró úgy véli, hogy az Alkotmánybíróság nem vizsgálhatja a Büntető Törvénykönyv tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezéseit, az ugyanis közvetve az Alaptörvény fentebb említett rendelkezésének felülvizsgálatára irányulna.¹¹ Nagy Ferenc szerint ez a nézet nem helytálló, ugyanis felmerülhet az Alaptörvény fenti rendelkezésének kollíziója az Alaptörvény II. és III. cikkével, továbbá az Emberi Jogok Európai Egyezményével.¹²

A részletes szabályokat a *Büntető Törvénykönyvről* szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) tartalmazza. A hatályos szabályozás az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésnek két esetét különbözteti meg. Az egyik, amikor a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját: ezt huszonöt és negyven év között kell megállapítani. Témánk szempontjából a második esetnek van különös jelentősége: ekkor ugyanis a bíróság kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.¹³ Utóbbit szokás tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek nevezni. Közös mindkét típusban, hogy (elvben) nem feltétlenül tart az elítélt életének végéig, de nem kizárt, hogy addig fog tartani. A TÉSZ esetén azonban értelemszerűen szűkebb körben van lehetőség a szabadulásra. 2015. január 1-jét megelőzően ez a lehetőség valóban szinte kizárt volt, hiszen egyetlen útja a köztársasági elnök által adott kegyelem lehetett volna – erre mindeddig egyetlen alkalommal sem került sor. A hatályos szabályok szerint viszont a kötelező kegyelmi eljárás keretében is lehetőség nyílhat a szabadulásra.

II.1. Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának esetei

A legsúlyosabb büntetés kiszabása általában nem kötelező, a bíróság mérlegelésére van bízva, ugyanakkor a jogalkotó egy kötelező esetet is megfogalmazott. Kiszabására mindig csak akkor van lehetőség, ha a terhelt a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte.¹⁴

A *Btk. Különös Része* csak vagylagosan kínálja fel az életfogytig tartó szabadságvesztést, méghozzá a határozott ideig tartó szabadságvesztés alternatívájaként. Ez a lehetőség is csak a legsúlyosabbnak ítélt bűncselekmények körében áll fenn: alapesetben csakis egyes emberiesség elleni, háborús, állam elleni bűncselekményeknél, valamint a terrorcselekménynél kínálja fel. Más deliktumok esetében meghatározott minősítő körülmények megvalósítása okán van lehetőség – a bíróság mérlegelése alapján – az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására.

A *Btk. Általános Része* a „három csapásnak” nevezett intézkedések következtében tette két esetben kötelezővé az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását.

Az első – jelenleg is hatályos eset – az erőszakos többszörös visszaeső elkövetőkre vonatkozik.¹⁵ A Btk. 90. § (2) bekezdése kimondja, hogy „az erőszakos többszörös

¹¹ 3013/2015. (I. 27.) AB végzés – Salamon László alkotmánybíró párhuzamos indokolása.

¹² Nagy Ferenc: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről, 271. p. In: Magyar Jog, 2013/5. szám, 265-271. pp.

¹³ Btk. 42-43.§

¹⁴ Btk. 41. § (1) bekezdés.

¹⁵ A Btk. 459. § 31. pontja alapján erőszakos többszörös visszaeső:

a) az, akit a szándékos bűncselekmény (*harmadik alkalom*) elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték (*első és második alkalom*), és
b) az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig *három év még nem telt el*, továbbá
c) mindhárom alkalommal *személy elleni erőszakos* bűncselekményt követett el.

visszaesőkénti minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik.”¹⁶ Az elkövetővel szemben akkor kell életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabni, ha a) a felemelt felső határ a húsz évet meghaladná, vagy b) az újabb bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető.

A második eset a halmazati büntetések kapcsán állapított meg az előzőekhez hasonló szabályt.¹⁷ Fontos azonban kiemelni, hogy ezeket a rendelkezéseket az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenesnek találta, és a 23/2014. (VII. 15.) AB határozatával a hatálybalépésére visszaható hatállyal megsemmisítette.

Az Alkotmánybíróság abból indult ki, hogy a jogalkotónak minden joga megvan ahhoz, hogy egyes elkövetői csoportokat szigorúbban szankcionáljon, feltéve, hogy az megfelel az Alaptörvény rendelkezéseinek. Mindez büntetőpolitikai kérdés, amit az Alkotmánybíróság nem vizsgálhat.

A halmazati büntetésre kiterjesztett „három csapás” szabályának problémája abban áll, hogy míg a Btk. kötelezővé tette a feltételek fennállása esetén az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását, addig a halmazatra vonatkozó eljárásjogi szabályok ennél rugalmasabbak. Az ügyek egyesítésének ugyanis nincsenek kötelező szabályai, sőt még támpontokat sem tartalmaz a Btk. vagy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) arra vonatkozólag, hogy mikor célszerű az ügyek egyesítése. Így tehát lehetőségről van szó, nem pedig kötelező eljárási lépésről. Ebből kifolyólag semmi sem garantálja azt, hogy két különböző személy által elkövetett ugyanolyan bűncselekmény egyformán kerül elbírálásra. Ha az ügyeket nem egyesítik, akkor elkerülhető a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása. Az eljárás tehát nem látható előre, így – mindent egybevéve – sérül a törvény előtti egyenlőség és a jogbiztonság követelménye is. Mindezek tükrében az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Btk. vizsgált szabálya az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményébe ütközik, azaz alaptörvény-ellenes.¹⁸

Összefoglalva, az alaptörvény-ellenesség abban áll, hogy a szabályozás nem volt kellőképpen kimunkált, hiányoztak azok az anyagi és eljárásjogi feltételek, amelyek azonos büntetéskiszabási feltételeket biztosítottak volna a terheltek számára.

Az Alkotmánybíróság rámutatott arra is, hogy a jogalkotó ugyan előírhatja egyes büntetések vagy intézkedések kötelező alkalmazását, viszont ennek alkotmányosan igazolható cél érdekében kell történnie, tiszteletben tartva az Alaptörvényben nevesített büntetőjogi garanciákat és más büntetőjogi alapelveket. Ebből a szempontból a vizsgált rendelkezés azért alaptörvény-ellenes, mert azonosan kezel minden olyan bűncselekményt, amely a személy elleni erőszakos bűncselekmények körébe tartozik, így a büntetés kiszabásakor a bíróságnak nincsen lehetősége minden egyes cselekményt a tényleges súlya szerint értékelni. Szükséges lett volna megteremteni a mérlegelés lehetőségét a határozott ideig tartó, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása között.¹⁹

¹⁶ A halmazati büntetésre [81. § (3) bekezdés] és a tárgyalásról lemondásra [83. § (2) bekezdés] vonatkozó szabályokat itt is alkalmazni kell.

¹⁷ A Btk. 81. § (4) bekezdése az egy eljárásban elbírált, legalább három, bűnhalmazatban levő, különböző időpontokban elkövetett befejezett személy elleni erőszakos bűncselekményre nézve állapította meg a már ismertetett „három csapás” szabályt. Az 1978. évi IV. törvény 85. § (4) bekezdése ezt a szabályt még tágabban fogalmazta meg, hiszen sem a különböző időpontban történő elkövetést, sem a bűncselekmény befejezettségét nem kívánta meg.

¹⁸ 23/2014. (VII. 15.) AB határozat 5.2. pont.

¹⁹ 23/2014. (VII. 15.) AB határozat 5.3. pont.

II.2. A feltételes szabadságra bocsátás kizárása

A TÉSZ alkalmazására az alábbi esetekben kerül vagy kerülhet sor.
A *feltételes szabadság kizárható* a bíróság által a Btk. 44. § (1) bekezdésében – taxatív módon – meghatározott bűncselekmények esetén, de csak akkor, ha azt személy elleni vagy dolog elleni erőszakkal követik el. Bár ez utóbbi kitétel részint felesleges, mert több tényállás el sem követhető személy vagy dolog elleni erőszak nélkül.²⁰ A jogalkotó célja feltételezhetően az volt, hogy ezzel is kihangsúlyozza a Btk. szabályának az Alaptörvény fentebb idézett rendelkezésével való összhangját.

A Btk. emellett meghatároz kötelező eseteket is. *Ki kell zárni a feltételes szabadságra bocsátást*, ha az elkövető:

a) erőszakos többszörös visszaeső, vagy

b) a Btk. 44. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekményt bünszervezetben követte el.²¹
A fentieken túl nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik.²²

Látható, hogy az erőszakos többszörös visszaeső elkövetők tekintetében a jogalkotó a bíróság kezét gúzsba köti: nincs mérlegelési lehetősége sem az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, sem pedig a feltételes szabadságra bocsátás kizárása során. Nem véletlenül emelték fel oly sokan a hangjukat e szabályok kapcsán, hiszen az érdemi mérlegelés lehetőségének kizárásával a megbéklyózott igazságszolgáltatás szerepe a törvénybe foglalt ítélet kimondására szűkül.

Gellér Balázs álláspontja szerint a Btk. 44. § (1) és (2) bekezdésének logikai értelmezése után „csak arra a következtetésre juthatunk, hogy az erőszakos többszörös visszaeső elkövetők esetében is csak akkor kell kizárni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, ha az e szakaszban meghatározott bűncselekmények valamelyikét követik el.”²³ Ez az álláspont vitatható, ugyanis a formális logika ellentétből való következtetés módszerének felhasználásával arra jutunk, hogy míg a Btk. 44. § (1) bekezdés b) pontja tartalmazza „az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény” kitélt – amivel visszaül az ott felsorolt taxatív bűncselekmények körére –, addig a Btk. 44. § (1) bekezdés a) pontja ezt a kitélt nem tartalmazza. Ebből a contrario következik, hogy az erőszakos többszörös visszaeső esetében bűncselekménytől függetlenül kizárt a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége.

Gál István László és Szűcs András szintén ez utóbbi álláspontot képviselik: „önmagában az elkövető erőszakos, többszörös visszaeső mivolta kizárja feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, függetlenül attól, hogy az általa megvalósított bűncselekmény szerepel-e az (1) bekezdésben felsoroltak között vagy sem.”²⁴

II.3. A kötelező kegyelmi eljárás főbb szabályai

A hatályos szabályozás kapcsán a kötelező kegyelmi eljárásra is ki kell térni, amelynek a szabályait a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési

²⁰ Tóth Mihály: A büntetőjogi jogkövetkezmények. In: Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. Általános Rész. A 2012. évi C. törvény alapján. HVG-Orac, Budapest, 2012. 414. p.

²¹ Btk. 44. § (2) bekezdés.

²² Btk. 45. § (7) bekezdés

²³ Gellér Balázs: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti megfontolások tükrében. In: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): A negyedik magyar büntetőkódex régi és újabb vitakérdései. MTA TK JTI és OKRI, Budapest, 2017. 98. p.

²⁴ Gál István László – Szűcs András: A büntetések. In: Polt Péter (szerk.): Új Btk. kommentár: 2. kötet, általános rész. Nemzeti Közszerületi és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. 33. p.

elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban Bv. tv.) tartalmazza.²⁵ E rendelkezések – a később ismertetésre kerülő – a Magyar kontra Magyarország ügy nyomán születtek meg, és 2015. január 1-jén léptek hatályba.

Érdekességképpen érdemes megjegyezni, hogy a probléma már jóval korábban is foglalkoztatta a jogalkotót. 2007-ben az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által készített Btk. tervezet alapvetően megreformálta volna az életfogytig tartó szabadságvesztést, vagy ahogyan a tervezet – Csemegi után – nevezi: az élethosszig tartó szabadságvesztést. A tervezet a TÉSZ-t az emberi jogokra hivatkozással teljesen eltörölte volna, vagyis a feltételes szabadságra bocsátást semmi esetre sem lehetett volna kizárni – igaz, annak csak a legkorábbi (20 év) időpontját határozta meg, felső korlátot nem állított.²⁶ Bár a tervezetet csiszolgatta még egy ideig a minisztérium, a törvényhozás elé sosem került.

Végül a TÉSZ felpuhítását célzó szabályok csak 2014 végén jutottak a jogalkotás szintjére a kötelező kegyelmi eljárás képében. Éppen ezért kikristályosodott gyakorlatról évek, sőt a jogintézmény természetéből fakadóan még évtizedek múltán sem lehet majd beszélni.

Eme különleges kegyelmi eljárás specialitása abból fakad, hogy:

- a) csak a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyek élhetnek a lehetőséggel,
- b) nem indítható meg akármikor: a büntetésből 40 évet le kell tölteni,
- c) 40 év elteltével viszont hivatalból meg kell indítani,
- d) az eljárásba egy szakértői „lépcsőfok” is beiktatásra került,
- e) az általános szabályok szerinti kegyelmi eljárástól független jogintézmény.

Mindemellett az általános kegyelmi eljárás legfőbb sajátosságát átvette: azt, hogy a végső döntést a köztársasági elnöknek kell kimondania, amihez természetesen szükség van az igazságügyért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) ellenjegyzésére is.

Az eljárás megindítása ugyan kötelező, de azt lefolytatni nem lehet az elítélt hozzájáruló nyilatkozata nélkül. A törvényjavaslat miniszteri indokolása szerint ezen előírás célja az elítélt önrendelkezési jogának tiszteletben tartása.²⁷

A 40 éves várakozási idő szintén aggályokat vethet fel. Az indokolás a hosszú időtartamot azzal magyarázza, hogy ennél korábbi időpont előírása esetén a szabályt ki kellene terjeszteni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből nem kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték egy részére is – tekintettel arra, hogy esetükben a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját 25 és 40 év között kell megállapítani.²⁸ E magyarázatból az olvasható ki, hogy a jogalkotó nem kívánt hozzányúlni az életfogytig tartó szabadságvesztés anyagi jogi szabályaihoz. Ez ugyan vitatható, de ha elfogadjuk a jogalkotói célt, akkor a miniszteri indokolásból kiolvasható érvelés a hatályos joggal kapcsolatban valóban megáll, ám egy fontos dologról megfeledkezett a jogalkotó: arról, hogy a kötelező kegyelmi eljárás szabályait nem csak a hatályos Btk. alapján kiszabott büntetések végrehajtása során kell alkalmazni. A korábbi Btk. alapján ugyanis lehetőség volt 40 évnél távolabbi időpontban is megállapítani a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, tehát a kollíziót valójában nem kerülte el teljes mértékben a jogalkotó.

A kötelező kegyelmi eljárás nem egyszeri lehetőséget jelent: amennyiben az elítélt nem részesült kegyelemben, úgy az eljárást két év elteltével meg kell ismételni.

²⁵ Bv. tv. 46/A-46/H. §-ok.

²⁶ Domokos Andrea: A büntetőpolitika változásai Magyarországon. Jog és Állam 11. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2008. 73. p.

²⁷ A T/1707. számú törvényjavaslat (2014. évi LXXII. törvény) 109. §-ának indokolása a Bv. tv. új 46/B. §-ához kapcsolódóan.

²⁸ A T/1707. számú törvényjavaslat 109. §-ának indokolása a Bv. tv. új 46/B. §-ához kapcsolódóan.

Az eljárásba beépített „szakértői lépcsőfokot” a Kegyelmi Bizottság jelenti. Ez egy öttagú, eseti jelleggel felálló testület, amelynek tagja a Kúria elnöke által kijelölt, a Kúrián vagy az ítéltáblán büntető ügyekben eljáró bíró lehet, feltéve, hogy ehhez az érintett bíró hozzájárult. A Kegyelmi Bizottság vizsgálatot folytat le, melynek során meghallgatja az elítéltet, valamint köteles szakorvos vagy pszichológus szakértő közreműködését igénybe venni. A Bv. tv. 46/F. § (2) bekezdésében meghatározott szempontokra²⁹ figyelemmel – szótöbbséggel – indokolt állásfoglalást fogad el, ami egyben javaslat is a köztársasági elnök felé.

Innentől az általános kegyelmi eljárás szabályai szerint folyik tovább az eljárás, tehát a végső döntést a köztársasági elnök diszkrecionális jogkörben hozza meg, azaz nincs kötve a Bizottság állásfoglalásához. Döntését nem kell megindokolnia. Elengedheti a teljes hátralévő büntetést, de elengedheti annak egy részét is, vagy akár meg is változtathatja a büntetés nemét, illetve felfüggesztheti a végrehajtását.³⁰

III. Nemzetközi vonatkozások

III.1. Kitekintés Európa államaira

Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy az *életfogytig tartó szabadságvesztés* nem példa nélküli Európában, sőt a legtöbb állam joga ismeri ezt a büntetési nemet. Az államok túlnyomó többségében viszont lehetőség van – meghatározott időtartam után – a feltételes szabadságra bocsátásra vagy felülvizsgálatra.³¹ Jóval színesebb képet kapunk, ha azt vizsgáljuk meg, hogy hány év elteltével nyílhat erre lehetőség: az államok egy része már egészen rövid idő (10-15 év) elteltével lehetőséget biztosít a szabadulásra (például Ausztria, Belgium, Németország), míg más országok hosszabb idő (20-30 év) letöltését követelik meg (például Csehország).³²

A *tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés* már jóval ritkábban alkalmazott büntetés: példaként az angol-walesi és az olasz büntetőjog említhető meg. Nagy Ferenc ide sorolja azokat az államokat is, amelyek csak a kivételesen, kegyelem útján történő szabadlábra helyezést ismerik: Ciprus és Hollandia ezt a megoldást választotta.³³ A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizáró életfogytig tartó szabadságvesztéssel találkozhatunk még Bulgáriában, Franciaországban, Szlovákiában, Svájcban és Törökországban.³⁴

Az *angol-walesi* büntetőjog 2002-ig különös és egyben vitatható szabályozást tartalmazott: a feltételes szabadság kérdéséről (annak kizárásáról vagy megadásáról, illetve legkorábbi időpontjáról) a belügyminiszter döntött. A 2003-as Criminal Justice Act ezt a hatáskört a bíróságokra telepítette. Ha a bíróság – a törvényben lefektetett fogódzkodók alapján – úgy ítéli meg, hogy az elkövetett bűncselekmény(ek) súlyossága miatt nem hozható

²⁹ A Bv. tv. 46/F. § (2) bekezdése szerint a Kegyelmi Bizottság [...] megvizsgálja, hogy

a) az elítéltnak a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartására, valamint arra a készségére tekintettel, hogy törvénytisztelő életmódot fog folytatni, illetve

b) az elítélt személyi vagy családi körülményeire, valamint az egészségi állapotára tekintettel alaposan feltehető-e, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.

³⁰ Nagy 2010: 365. p.

³¹ Nagy 2013a: 268. p.; Vig Dávid: Izoláció a társadalomvédelem büvöletében: határozatlan ideig tartó szabadságmegvonás Európában. In: Kriminológiai Tanulmányok 46. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2009. 52-53. pp.

³² Belovics et al. i.m. 407. p.

³³ Nagy 2013a: 268. p.

³⁴ Weller Mónika: Az Emberi Jogok Európai Bírósága tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatos joggyakorlatának fejlődése, 59. p. In: Fontes Iuris, 2015/1. szám, 56-61. pp.

határozat a feltételes szabadulás legkorábbi időpontjáról, akkor kizárja azt.³⁵ Napjainkban már ez sem jelenti azt, hogy elítélt feltétlenül az élete végéig börtönben fog maradni, ugyanis az évek során egy eléggé összetett, többszintű kegyelmezési, felülvizsgálati rendszer alakult ki.

Az olasz büntető törvénykönyv főszabályként lehetővé teszi a feltételes szabadságra bocsátást, ám szűk körben kivételt határoz meg ez alól: terrorizmus, illetve maffia-bűncselekmények esetén, amennyiben az elítélt nem működik együtt a hatóságokkal, ez a lehetőség kizárt.³⁶

Érdekes röviden kitérni *Ciprusra* is, hiszen az EJEB a Kafkaris-ügy kapcsán górcső alá vette a szigetország által választott megoldást is. 1992-ig az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyek, jó magaviselet esetén, 20 év letöltése után szabadulhattak. Ezt a gyakorlatot azonban a ciprusi Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek minősítette, mégpedig azzal, hogy a helyes értelmezés szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés az elítélt haláláig tart. A fejleményekre reflektálva, az 1996-ban hatályba léptetett új szabályok az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték számára már csak a kegyelem útján történő szabadulást teszik lehetővé.³⁷

III.2. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

Az Emberi Jogok Európai Bírósága több ügyben is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés összeegyeztethető-e az Emberi Jogok Európai Egyezményével (a továbbiakban: Egyezmény), és ha igen, akkor milyen keretek között alkalmazható ez a büntetési nem. Az alábbiakban a legfontosabb esetekre térek ki, külön kiemelve a két magyar vonatkozású ügyet.

Bár a többi bemutatásra kerülő esethez képest jóval korábbi – 1978-ban született – ítéletről van szó, mégis érdemes a vizsgálódást a *Kotälla kontra Hollandia ügygel*³⁸ kezdeni. A tényállás szerint a német állampolgár panaszost – háborús bűncselekmények elkövetése miatt – a holland bíróság halálra ítélte. Büntetését azonban 1951-ben kegyelemből életfogytig tartó szabadságvesztésre módosították. Az EJEB-hez benyújtott panaszában kifogásolta, hogy míg a többi, hasonló cipőben járó – ám nem német állampolgár – társát már szabadon bocsátották, őt annak ellenére sem, hogy egy agyvérzés következtében az egészségi állapota jelentősen megromlott. Álláspontja szerint ez sérti az Egyezmény 3. cikke szerinti embertelen bánásmód és büntetés tilalmát. Beadványában sérelmezte azt is, hogy egyetlen szervtől sem kérheti a büntetés időtartamának pontos meghatározását, azáltal különösen kegyetlen a reá kiszabott büntetés.

Az EJEB ítélete az első kérdésben arra mutatott rá, hogy az elítélt állapotának jelentős romlása sem akadály a büntetés-végrehajtás folytatásának. Az Egyezmény fentebb említett cikke csak abban az esetben sérülne, ha a büntetés-végrehajtási intézetben nem lennének adottak azok a feltételek, amelyek biztosítják az elítélt egészségügyi állapotának megfelelő ellátását. Az adott ügyben a körülmények megfelelőek voltak, így nem volt megállapítható az Egyezmény sérelme. Az EJEB a panasz másik kérdéskörét sem találta megalapozottnak. Bár célszerű, ha az állam megteremti az életfogytig tartó szabadságvesztés felülvizsgálati lehetőségét, ugyanakkor az Egyezmény rendelkezéseiből nem olvasható ki olyan kötelezettség, mely szerint az elítéltet fel kell jogosítani egy ilyen felülvizsgálat kezdeményezésére. Itt tehát nem a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés képezte a

³⁵ Vig: i.m. 40-41. pp.

³⁶ Nagy 2013a: 270. p.

³⁷ Nagy Ferenc: Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről, 10-11. p. In Börtönügyi Szemle, 2013/1. szám, 1-16. pp.

³⁸ Kotälla v. the Netherlands, Application no. 7994/77 (6 May 1978)

vizsgálat tárgyát, hiszen a szabadulás nem volt kizárt, hanem, hogy összeegyeztethető-e az Egyezményrel az, ha sem a bíróság, sem pedig a jog nem határozza meg ennek legkorábbi időpontját.³⁹ Az EJEK erre igenlő választ adott. A korábbi magyar megoldás más kérdést vetett fel: megfelel-e az Egyezménynek, ha a felülvizsgálat lehetősége (a kegyelem kivételével) teljesen kizárt, azaz a büntetés valóban az elítélt haláláig tart.

A kérdés megválaszolásához közelebb jutunk, ha áttekintjük a *Kafkaris kontra Ciprus ügyben*⁴⁰ hozott ítéletet. Kafkarist azért ítélte a ciprusi bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre, mert az 1980-as évek második felében egy robbantásos merénylet során kioltotta egy apa és annak két gyermekének életét. Az ítéletet meghozó bíróság 2002-ben jelölte meg a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi dátumát. Az akkoriban fennálló gyakorlat szerint a megjelölt időpontokban többnyire valóban megtörtént az elítéltek szabadságra bocsátása. Kafkaris esetében azonban erre nem került sor, tekintettel az időközben megszületett felsőbbbírósági döntésre, illetve jogszabályváltozásokra.

A panasz többek között hivatkozott az Egyezmény 5. cikkének (szabadsághoz és biztonsághoz való jog) sérelmére azzal, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés túlmutat az ésszerűség határain, valamint, hogy a vele közölt szabadulási időpont utólagos hatálytalanítása elviselhetetlen bizonytalansággal jár. A felhozott érveket az EJEK nem tartotta megalapozottnak, hiszen ezen büntetési nem jellegéből adódóan az elítéltek számolnia kell bizonyos fokú bizonytalansággal: fennáll annak az esélye, hogy a büntetés az életének végéig tart. Egy ettől eltérő gyakorlat önmagában még senkit sem jogosít fel arra, hogy revíziót követeljen.

A középpontba ezúttal is a 3. cikk esetleges megsértésének vizsgálata került. Az EJEK több – a későbbi ügyekre is irányadó – megállapítást tett:

a) önmagában az életfogytig tartó szabadságvesztés nem ellentétes az Egyezmény egyetlen rendelkezésével sem,

b) a 3. cikk sérelme (kínzás, embertelen bánásmód tilalma) akkor állapítható meg, ha az adott állam jogrendszere nélkülözi a büntetés felülvizsgálhatóságának és az elítélt szabadlábra való helyezhetőségének lehetőségét és gyakorlatát.

Tehát, nem elegendő, ha pusztán formálisan – de jure – áll fenn ez a lehetőség: a gyakorlatban – de facto – is működnie kell e jogintézménynek. A ciprusi gyakorlatot áttekintve, tucatnyi esetben helyeztek szabadlábra életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyt, így a ciprusi jog minden tekintetben megfelelt az EJEK tesztjének, vagyis nem volt megállapítható az Egyezmény sérelme.⁴¹ Az előbbieket fényében leszögezhető: a de facto érvényesülő elnöki kegyelem jogintézménye megfelelő reményt adhat az életfogytig tartó szabadságvesztéssel sújtott elítéltek. Összevetve a ciprusi gyakorlatot a magyarral, egy lényeges eltérés rögtön felfedezhető: *hazánkban még egyetlen TÉSZ-es elítélt sem részesült kegyelemben.*

Ugyancsak a kegyelem intézményét vizsgálta az EJEK a *Iorgov (II) kontra Bulgária ügy*⁴² kapcsán. Az ítélet megállapította, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetése (1998) óta ugyan egyetlen TÉSZ-es elítélt sem kapott kegyelmet, de ebből nem vonható le messzemenő következtetés, hiszen az azóta eltelt időszak igen rövid. Más büntetések kapcsán bebizonyosodott, hogy a kegyelem jogintézménye de facto is érvényesül, így Bulgária megoldása is megfelelt az Emberi Jogok Európai Egyezményének. Fontos megállapítása ezen ítéletnek tehát, hogy a felülvizsgálatnak nem kell feltétlenül a bírói

³⁹ Bán Tamás: A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi egyezmények, 123-124. pp. In: Fundamentum, 1998/4. szám, 119-127. pp.

⁴⁰ Kafkaris v. Cyprus, Application no. 21906/04 (12 February 2008)

⁴¹ Tóth Mihály: Kiszámítható döntések a kiszámíthatatlan jövőről, 2014.

<http://ujbtk.hu/toth-mihaly-kiszamithato-dontesek-a-kiszamithatatlan-jovorol/> (2018. február 1.)

⁴² Iorgov (II) v. Bulgaria, Application no. 36295/02 (2 September 2010)

szervezetben – mint a feltételes szabadságra bocsátásnak – megvalósulni, megfelelő lehet az elnöki kegyelem intézménye is.

Alig néhány év elteltével ismét terítékre került a bolgár kegyelem kérdése a *Harakchiev és Tolumov kontra Bulgária ügy*⁴³ kapcsán, így lehetőség volt megvizsgálni az azóta bekövetkezett változásokat is. Az EJEK pozitívként értékelte, hogy egy TÉSÉ-es elítélt kegyelemben részesült (a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatta az alelnök): ez bizonyítja ugyanis, hogy a gyakorlatban is fennáll a kegyelem lehetősége. Javult a kegyelmi eljárás átláthatósága, köszönhetően annak, hogy a kegyelmi bizottság rendszeresen közlésezi a döntéseivel kapcsolatos indokokat, statisztikai adatokat. A bolgár alkotmánybíróság pedig meghatározta azokat a szempontokat, amiket a kegyelmi eljárás során mérlegelni kell, és jogorvoslatot biztosít. Az EJEK hozzátette, hogy ettől függetlenül 2004 és 2012 között fennállt az egyezményisértés.⁴⁴ Megjegyzem, itt az EJEK olyan, a saját esetjogában, hosszas folyamatot követően kialakult gyakorlatot kér számon Bulgáriától, ami akkoriban még nem is létezett.

Az utóbbi idők kétség kívül egyik legnagyobb horderejű esete a *Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügy*⁴⁵ volt. Az EJEK három, egymástól független ügyet egyesített a hasonlóságuk miatt: mindhárom panaszost minősített emberölésért⁴⁶ ítélte – különböző időpontokban – tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre az angol bíróság.⁴⁷ Az EJEK-nek ezúttal is arra a kérdésre kellett választ adnia, hogy az angol szabályozás sérti-e az Egyezmény 3. cikkében foglalt követelményeket. Az ítélet lényegében visszanyúlt a Kafkaris-ügyben elmondottakhoz: önmagában a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása nem veti fel az Egyezmény sérelmét. A fő kérdés tehát az, hogy a felülvizsgálat lehetősége ténylegesen adott-e.

A brit kormány azzal érvelt, hogy a 2003-as reformokat követően is jogában áll a belügyminiszternek (sőt kötelezettsége) a feltételes szabadságra bocsátásról dönteni. A panaszosok ezzel szemben rámutattak, hogy a jogszabályok rendkívül szűk körben (gyakorlatilag csak súlyos egészségügyi okokból) teszik ezt lehetővé, ráadásul 2000 óta egyetlen TÉSÉ-es elítéltet sem helyeztek szabadlára ez alapján.

Az EJEK Nagykamarája⁴⁸ ezúttal megállapította az Egyezmény 3. cikkének sérelmét, hiszen a felülvizsgálat de facto lehetősége nem volt adott az angol jog alapján. Nem találta megfelelőnek a belügyminiszter eljárására vonatkozó szabályokat, valamint kifogásolta a szabadulási feltételek túlzott szigorát is, hiszen gyakorlatilag csak haldokló vagy lebénult betegek esetén nyílt erre lehetőség. Az ítélet ugyanakkor hangsúlyozta, hogy ez alapján senkit sem kell szabadon engedni, és kártérítést sem ítél meg.⁴⁹

⁴³ Harakchiev Bulgaria and Tolumov v. Bulgaria, Applications nos. 15018/11 and 61199/12 (8 July 2014)

⁴⁴ Az ügyhöz hozzátartozik, hogy az EJEK végül ezúttal is megállapította a 3. cikk sérelmét, ám ezt a fogvatartottak elkülönítésére alapozta.

⁴⁵ Vinter and Others v. the United Kingdom, Applications nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10 (9 July 2013)

⁴⁶ Vinter a külön élő feleségét ölte meg, de mivel már korábban is elítélték emberölésért, így különös visszaesőként életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. Bamber a szüleit, örökbefogadott lánytestvérét, és annak két gyermekét ölte meg. Moore négy homoszexuális férfit ölt meg.

⁴⁷ Ki kell azonban emelni, hogy mivel különböző időpontokban kiszabott ítéletekről van szó – figyelemmel a korábban elmondottakra –, az angol szabályozás sem volt egységes. Témánk szempontjából a 2003-as Criminal Justice Act által bevezetett szabályozás vizsgálata fontos.

⁴⁸ A Vinter-ügy kapcsán utalni kell arra, hogy az ügy megjárta a Kamarát és a Nagykamarát is. Két, egymásnak teljesen ellentmondó döntés született: míg a Kamara nem állapított meg a 3. cikk sérelmét, addig a Nagykamara megállapította azt.

⁴⁹ Szemesi Sándor: Az élet(fogytig) értelme – a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogszerűsége az Emberi Jogok Európai Bírósága legújabb gyakorlatában. In: Igazság, ideál és valóság: Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014, 347-348, 357-359. pp.

Az előbbi ítéletek alapján már lehetett arra következtetni, hogy miként ítélné meg az EJEB a magyar szabályozást, amire végül Törköly Tibor és Magyar László ügyében került sor.

A *Törköly kontra Magyarország ügy*⁵⁰ szintén a 3. cikk esetleges sérelmét vetette fel. Törkölyt többszörös visszaesőként elkövetett, brutális emberölés miatt ítélte a magyar bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre, amelyből legkorábban 40 év letöltése után szabadulhat – lényeges tehát, hogy ebben az ügyben nem a TÉSZ-t vizsgálta az EJEB. A kérelmező arra hivatkozott, hogy legkorábban – a 40 év letöltését követően – 75 évesen szabadulhat, ami szerinte embertelen büntetésnek számít. Az EJEB a panaszt azzal utasította el, hogy a 40 év letöltését követő szabadulás ugyan távoli, de reális esélyt nyújt, ráadásul az elítélt akár a köztársasági elnöki kegyelem lehetőségével is élhet.⁵¹

A TÉSZ átfogó vizsgálatára a *Magyar kontra Magyarország ügy*⁵² kapcsán került sor. Magyar László egy banda tagjaként húsznál is több idős, kiszolgáltatott személy sérelmére követett el rablásokat. A sértettek közül többen bele is haltak a bántalmazásba. Magyar emiatt tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, előbb 2005-ben, majd megismételt eljárás keretében 2009-ben. Ezt követően fordult az EJEB-hez: a panaszos ezúttal is a már jól ismert 3. cikk sérelmét jelölte meg.

Ahogy az várható volt, az EJEB megállapította az Egyezmény megsértését, gyakorlatilag ugyanazon okokból, amelyeket már a Vinter-ügyben is megfogalmazott. A kormány hiába érvelt azzal, hogy a köztársasági elnök kegyelmezési joga folytán nem kizárt szabadulás lehetősége: az EJEB szerint ez mindössze formálisan (de jure) létező jogosultság, a de facto érvényesülés azonban hiányzik. Nem állapítható meg ugyanis, hogy milyen feltételeket kell teljesíteni a kegyelemhez, nem átlátható, hogy milyen szempontok szerint mérlegel a köztársasági elnök, nincsenek törvényben lefektetett támpontok: ez egy diszkrecionális jogkörben hozott döntés, amit indokolni sem kell, ráadásul még a miniszter ellenjegyzése is szükséges hozzá. A magyar szabályozás „rendszerszintű hiányosságban szenved”, ezért indokolt lenne a jogszabályok áttekintése. Ezen túlmenően Magyar László kifogásolta az eljárás elhúzódását – az EJEB úgy találta, hogy Magyarország ebben is megsértette az Egyezmény rendelkezéseit. Minderre tekintettel 2000 euró nem vagyoni kártérítést ítélt meg Magyar László javára, valamint az eljárási költségek viselésére is kötelezte a magyar államot.⁵³

A döntés nagy vihart kavart hazánkban. Néhányan már temették a TÉSZ intézményét, mások annak megreformálását vizionálták előre. Abban viszont mindenki egyetértett, hogy valamit lépni kell. Nem pusztán az EJEB ítélete helyezte nyomás alá jogalkotót, ugyanis bírói kezdeményezés nyomán az Alkotmánybíróság is vizsgálni kezdte a TÉSZ nemzetközi szerződésbe ütközésének kérdését.⁵⁴ A magyar kormány hamar egyértelművé tette, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést továbbra is fenn kívánja tartani, de figyelemmel a strasbourgi döntésre, új kegyelmezési rendszert fog bevezetni. Ennek eredménye lett a már bemutatott kötelező kegyelmi eljárás. A következőkben tehát foglalkozni kell az Alkotmánybíróság fentebb említett eljárásában hozott döntésével, a Kúria tárgykört érintő jogegységi határozatával.

⁵⁰ Törköly v. Hungary, Application no. 4413/06 (5 April 2011)

⁵¹ Belovics et al. i.m. 410-411. pp.

⁵² Magyar v. Hungary, Application no. 73593/10 (20 May 2014)

⁵³ Tóth i.m.

⁵⁴ Maga a kezdeményezés még az EJEB ítélete előtt, 2014 áprilisában érkezett az Alkotmánybírósághoz, ugyanakkor az egyértelművé vált, hogy a strasbourgi döntés kihatással lehet az Alkotmánybíróság eljárására is.

IV. A strasbourgi ítélet hazai fejleményei

IV.1. A TÉSZ nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására irányuló kezdeményezés az Alkotmánybíróság előtt

Az Alkotmánybíróság nem először foglalkozott a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés vizsgálatával (2004-ben és 2006-ban is érkezett ilyen tárgyú indítvány a testülethez),⁵⁵ de ezek az eljárások érdemi döntés nélkül zárultak le. 2009-ben a Magyar Helsinki Bizottság nyújtott be indítványt⁵⁶ a TÉSZ alkotmányellenességének megállapítása iránt. Bár az indítványt tíznél is több alkalommal tárgyalta az Alkotmánybíróság,⁵⁷ döntés nem született, majd – a jogszabályok megváltozása miatt – 2012-ben meg is szűnt az eljárás.

Mindezek után a Szegedi Ítéltábla indítványozta az Alkotmánybíróság eljárását, ugyanis a bíróság megállapítása szerint a TÉSZ szabályozása sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkét. Az indítvány kiemelte, hogy bár magyar vonatkozású ügyben – akkor még – nem hozott ítéletet az EJEB, ugyanakkor a Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügyben született döntés alapján felvetődik, hogy a magyar szabályozás nemzetközi egyezménybe ütközik.

Olybá tűnik, hogy az Alkotmánybíróság vonakodott döntést hozni a TÉSZ kérdésében: az eljárást a 3013/2015. (I. 27.) AB végzésével megszüntette. Ráadásul az érvelése is némiképp sántikál: az indítvány benyújtását követően hatályba lépett a – még ezt megelőzően módosított⁵⁸ – Bv. tv., amivel „lényegesen módosult az indítvány benyújtásakor fennállt az a jogi helyzet, amely az indítványra okot adott. [...] Az eljárás folytatására okot adó körülmény már nem áll fenn, erre figyelemmel az Alkotmánybíróság az eljárást megszüntette.”⁵⁹ Az Alkotmánybíróság nyilván a kötelező kegyelmi eljárás bevezetésére hivatkozik, ám ezt *expressis verbis* nem mondja ki a végzés. Nagyobb probléma, hogy az Alkotmánybíróság érveléséből hiányoznak az érvek. Érvek hiányában pedig nem kapunk választ az alábbi kérdésekre. a) Mi alapozza meg az indítvány benyújtásakor fennálló jogi helyzet lényeges megváltozását? Önmagában egy új büntetés-végrehajtási kódex hatálybalépése? A kötelező kegyelmi eljárás bevezetése? Miért lényeges ez a változás? b) Miért nem áll fenn az eljárás folytatására okot adó körülmény? Mert az új szabályozás megfelel az EJEB követelményeinek? Miért felel meg?

Az Alkotmánybíróság nem végezte el a kötelező kegyelmi eljárás vizsgálatát,⁶⁰ olyannyira nem, hogy a végzés többségi indokolása meg sem említi ezt a jogintézményt. A fenti problémákra Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleménye is rámutat: „álláspontom szerint [...] a megváltozott jogi helyzet tartalmi vizsgálatára lett volna szükség. Az Alkotmánybíróság azonban a többségi álláspont kialakításkor nem tett mást, mint konstataulta a jogszabályi környezet átalakulását. Abban látom a többségi döntés Indokolásának legfőbb hiányosságát, hogy nem szolgál magyarázattal arra, hogy az adott eljárás folytatására okot adó körülmény miért nem áll már fenn, vagy az indítvány egyéb okból miért vált tárgytalanná.”⁶¹ Emellett Lévay arra is felhívja a figyelmet, hogy az indítvány a Btk. (és a korábbi Btk.) egyes

⁵⁵ Hagymási Kornélia: Végtelen idő a rácsok mögött – avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek, 73-74. pp. In: Börtönügyi Szemle, 2009/2. szám, 61-76. pp.

⁵⁶ http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_ABinditvany_tesz.pdf (2018. február 1.)

⁵⁷ http://tasz.hu/files/tasz/imce/2010/ab_tesz.pdf (2018. február 1.)

⁵⁸ 2014. évi LXXII. törvény.

⁵⁹ 3013/2015. (I. 27.) AB végzés 12-18. pont

⁶⁰ Ezt Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleménye is megerősíti (amihez egyébként Kiss László alkotmánybíró is csatlakozott).

⁶¹ Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleménye – 3013/2015. (I. 27.) AB végzés 38. pont

szabályainak vizsgálatára irányult, ezek a jogszabályhelyek pedig változatlanul hatályban vannak.

Lévay Miklós szerint azért is fontos lett volna elvégezni az új szabályozás vizsgálatát, mert az két szempontból biztosan nem felel meg a strasbourgi ítéletnek:

a) az EJEB a Magyar kontra Magyarország ítéletben 25 évben határozza meg a felülvizsgálat várakozási időtartamát, szemben a hatályos szabályozás 40 évével,

b) a köztársasági elnök mérlegelése nem biztosítja az átláthatóság követelményét: nem tudjuk, milyen szempontokat mérlegel, ezért nem látható az elítéléskor, hogy milyen feltételeknek kell megfelelnie az elítéltnak ahhoz, hogy a szabadulásra reális esélye legyen.⁶²

Czine Ágnes alkotmánybíró párhuzamos indokolásában ugyan egyetért az eljárás megszüntetésével, a hatályos szabályozás legfontosabb problémáira mégis felhívja a figyelmet. Kiemeli, hogy a felülvizsgálat lehetőségének – a korábban elmondottak szerint – de jure és de facto egyaránt fenn kell állnia, valamint hogy a kegyelmi eljárásnak átláthatónak kell lennie. Kétséges szerinte az is, hogy a kötelező kegyelmi eljárás megindítására meghatározott 40 éves várakozási időtartam nem túl hosszú-e. A Törköly kontra Magyarország ügyben ezt az időtartamot még elfogadta az EJEB, ugyanakkor ennek az ügynek nem a TÉSZ jogintézményének vizsgálta volt a tárgya. Czine Ágnes szerint 25 évhez közeli időtartam meghatározása lenne elfogadható.⁶³

Véleményem szerint az Alkotmánybíróság többségi döntésének indokolása nem kellőképpen alapos. „Az indítvány benyújtásakor fennállt jogi helyzet lényeges megváltozására” való, részletesebb indokolás (érvelés) nélküli hivatkozás túlzottan tág, és a megalapozottság leghalványabb szikrája sem fedezhető fel benne. Még abban az esetben talán-talán elégséges lenne (de nem követendő) ez az érvelés, ha – egy merőben fiktív és dogmatikailag nyakatekert példával élve – az új jogszabály minden tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személy részére 25 év letöltött szabadságvesztés után automatikus, ex lege kegyelmet adna. Egy ilyen esetben is elvárható ugyan a részletes okfejtés, ugyanakkor annak elmaradása esetén is nyilvánvaló lenne, hogy a képzeletbeli példa jóval kedvezőbb szabályokat állapít meg az elítéltek részére. A kötelező kegyelmi eljárás kapcsán azonban korántsem ilyen egyértelmű a helyzet. Érvelés nélkül „az indítvány benyújtásakor fennállt jogi helyzet lényeges megváltozására” való hivatkozás inkább tűnik egy bármilyen jogszabályváltozás esetén elsűthető, semmitmondó frázisnak, mintsem megalapozott okfejtésnek. S bár a feltételezés is abszurd, de a fennálló jogi helyzet nyilvánvalóan negatív irányba is megváltozhat – témánál maradván, szintén fiktív példaként a jogalkotó úgy dönt, hogy még az általános kegyelmi kérvény lehetőségét is megvonja a TÉSZ-es elítéltektől. Kétségtelen, hogy a fennálló jogi helyzet ezúttal is lényegesen megváltozott, és ha ennél mélyebb indokolás nem szükséges, akkor miért ne szolgálhatna ez is az eljárás megszüntetésének alapjául? A hivatkozott AB végzés ugyanis még annyit sem fektet le, hogy azért szüntette meg az eljárást, mert a vizsgált jogszabályok pozitív irányba változtak.

Minden jel arra mutat, hogy az Alkotmánybíróság igyekezett szabadulni az ügytől, csakhogy ezzel koránt sem ért véget a történet. Mivel az Alkotmánybíróság érdemben nem döntött a kérdésben, így elvben bármikor előterjeszthető egy újabb indítvány a témában, és mivel az már eleve az új jogszabályi környezet vizsgálatára irányulna, nem lehetne a „jogi helyzet lényeges megváltozására” hivatkozni.

⁶² Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleménye – 3013/2015. (I. 27.) AB végzés 51-54. pont

⁶³ Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleménye – 3013/2015. (I. 27.) AB végzés 19-28. pont

IV.2. A Kúria vonatkozó döntései

A strasbourgi ítélet nyomán a Legfőbb Ügyészség a Be. 416. § (1) bekezdés g) pontja alapján Magyar László javára felülvizsgálati indítványt nyújtott be a Kúriához. Az indítvány a feltételes szabadságra bocsátásból kizáró rendelkezés mellőzésére, továbbá annak megállapítására irányult, hogy a terhelt feltételes szabadságra bocsátható. Az ügyészség ezt követően módosította az indítványát, tekintettel a kötelező kegyelmi eljárás szabályainak hatályba lépésére. Az ügyészség álláspontja szerint ezzel megszűnt a magyar szabályozás egyezményesértő jellege. Magyar László védői – Kadlót Erzsébet és Karsai Dániel – szintén felülvizsgálati indítvánnyal éltek.

A Kúria *felülvizsgálati határozatában*⁶⁴ látványosan szembement az ügyészség, az Alkotmánybíróság és a magyar kormány álláspontjával, amikor Magyar László vonatkozásában a feltételes szabadságra bocsátásból kizárásra vonatkozó rendelkezést mellőzte, és megállapította, hogy a terhelt az életfogytig tartó szabadságvesztésből legkorábban 40 év letöltése után bocsátható feltételes szabadságra.

A Kúria indokolásában kifejtette, hogy az EJEK szempontjainak nem felel meg az indokolás nélküli köztársasági elnöki kegyelem, továbbá az sem, hogy ehhez szükséges a – szintén indokolás nélküli – miniszteri ellenjegyzés. A Kúria leszögezte, hogy az egyezménynek való megfelelés csak akkor biztosított, ha a bíróság megállapítja a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját. Utóbbi kapcsán a Kúria utalt arra, hogy a rendkívüli jogorvoslati eljárás feladata csak az EJEK által megállapított egyezményesértés kiküszöbölése volt, ezért annyiban változtatta meg az ítéletet, amennyiben az az egyezményesértés kiküszöböléséhez szükséges volt. Mivel a Törköly kontra Magyarország ügyben az EJEK nem kifogásolta a 40 éves időtartamot, a Kúria a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját 40 évben határozta meg.

A fentiekből kitűnik, hogy a Kúria igyekezett kompromisszumos döntést hozni. Az EJEK ítéletét formálisan kielégíti, félretolta az egyezményesértőnek talált TÉSZA alkalmazását, ugyanakkor a helyette kiszabott, feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével alkalmazott életfogytig tartó szabadságvesztés – a 40 éves időtartam okán – joghatásában igencsak hasonlít a TÉSZA-re. A 40 éves várakozási idő alatt semmilyen eltérés nincs a két eset között, ezt követően viszont lényeges a különbség, még akkor is, ha a kötelező kegyelmi eljárással kiegészített TÉSZA az összehasonlítási alap. A feltételes szabadságra bocsátás jogintézménye kapcsán kétségtelenül igaza van a Kúriának abban, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés ezen formáját az EJEK csak egyszer vizsgálta – a Törköly-ügyben –, és a 40 évet elfogadhatónak találta. Más kérdés, hogy az EJEK gyakorlata időközben meghaladta ezt az ítéletet. A Kúria határmezsgyéjén való egyensúlyozása azonban egyetlen érdekelt tetszését sem váltotta ki.

Úgy tűnhet, hogy Magyar László célt ért, de valójában alig változott a helyzete: laikus szemmel nem történt más, minthogy „jogászokdakt” felette egy kicsit, amelynek eredményeképpen levethette magáról a TÉSZA béklyóját, ennek ellenére a szabadulás elvi lehetősége ugyanúgy 40 év után nyílik meg számára, mint eddig.

Kadlót Erzsébet és Karsai Dániel élesen kritizálták a felülvizsgálati határozatot. Álláspontjuk szerint „az öttagú tanács – vegyítve a különböző időpontokban hatályos Btk.-szabályokat a Magyar-döntést követően hatályba lépett (sem az elkövetéskor, sem az elbíráláskor nem hatályos) egyezménykonformitás hiányában szenvedő kegyelmi eljárás szabályaival – a visszaható hatályú jogalkalmazás tilalmát is megszegve, megkereste a panaszosra alkalmazható leghátrányosabb megoldás alkalmazásának lehetőségét.”⁶⁵ Ez a

⁶⁴ Kúria Bfv.II.1812/2014/7. (kihirdetve: 2015. június 11. napján)

⁶⁵ Kadlót Erzsébet – Karsai Dániel: A fizikai integritás védelmi szintje Magyarországon – 3. cikkel kapcsolatos magyar ügyek Strasbourgban, 61. p. In: Állam és Jogtudomány, 2017. 4. szám, 54-68. pp.

megállapítás vitatható, tekintve, hogy a kötelező kegyelmi eljárás nem anyagi jogi szabály, hanem végrehajtási, ebből fakadóan az időbeli hatály kérdése nem az elkövetéskor és az elbíráláskor hatályos jogszabály idősíkján mozog, hanem a végrehajtás idején alkalmazandó jog szerint kell eljárni. A Bv. tv. 435-436. §-ából világosan kiolvasható, hogy főszabályként az 1978. évi IV. törvény alapján kiszabott büntetéseket is a Bv. tv. hatályos rendelkezései szerint kell végrehajtani, eltérő rendelkezéseket pedig a témában nem állapít meg a kódex. Ebből következően a kötelező kegyelmi eljárás szabályait valamennyi TÉSZ-es elítélt vonatkozásában alkalmazni kell. Megjegyzem, hogy a T. P. és A. T. kontra Magyarország ügyben az EJEB vizsgálat tárgyává tette a kötelező kegyelmi eljárást, holott a két kérelmezőt – hasonlóan Magyar Lászlóhoz – még a korábbi Btk. alapján ítélte el a bíróság.⁶⁶ Az persze vita tárgya lehet, hogy dogmatikailag helyes-e, hogy a kötelező kegyelmi eljárás valamennyi szabálya a Bv. tv.-ben került elhelyezésre, mindenesetre ez nem ad alapot arra, hogy a Bv. tv. hatályára vonatkozó rendelkezéseket figyelmen kívül hagyjuk. Ezen túlmenően az EJEB gyakorlatából kiolvasható az a követelmény, hogy a szabadulás lehetőségének már a büntetés kiszabása idején is fenn kell állnia, de ha ez az elv sérült, akkor azt már csak utólagos korrekcióval lehet kiküszöbölni (pl. a korábbi ítélet hatályon kívül helyezésével és új ítélet meghozatalával). Az egyezményesértés kiküszöbölése vonatkozásában az EJEB nem köti meg az államok kezét, nem szükséges tehát újabb ítélet meghozatala, ha például a jogszabályi környezet megváltoztatása megszünteti az egyezményesértést a sérelmet szenvedett fél vonatkozásában.

Magyar László védői bíralták a Kúria feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját 40 évben meghatározó döntését is. Kiemelték, hogy „ez az elítélt számára nem jelent érdemi változást és nem elégíti ki a szabadlábra helyezés reális esélye követelményét, tekintve, hogy addig történő életben maradására sincs reménye.”⁶⁷ Ezzel kapcsolatban lényeges azt kiemelni, hogy az EJEB gyakorlata az elkövető – elítéléskori vagy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja szerinti – életkorát nem tekinti meghatározó szempontnak. Önmagában a 40 éves várakozási idő túl hosszú. Aki idősebb életkorban követ el bűncselekményt, annak vállalnia kell annak kockázatát, hogy – akár 25 év, akár 40 év várakozási idővel számolunk – életkorából fakadóan csökken az esélye a szabadlábra helyezésre.

Kadlót és Karsai különösen aggályosnak tartja azt, hogy a határozat „álláspontja szerint a hazai norma és az Egyezmény kollíziója esetén a bíróságok az Egyezmény rendelkezéseit figyelmen kívül hagyják. [...] E felfogás szerint gyakorlatilag a magyar bíróságokat a nemzetközi egyezmény és az azon alapuló joggyakorlat nem köti, abból semmilyen kötelezettségük nem származik.”⁶⁸

Minderre tekintettel Magyar Lászlóék ismételten az EJEB-hez fordultak, továbbá a Kúria döntését megtámadták az Alkotmánybíróság előtt. Ezen eljárások egyelőre folyamatban vannak.⁶⁹

A Kúria által e roskadozó jogintézmény koporsójába vert újabb szög még az EJEB ítéletét követő intézkedéseknél is gyorsabb lépéseket váltott ki. Egyrészt az igazságügyi miniszter fordult az Alkotmánybírósághoz azzal, hogy megelőzheti-e a bíróság egy jogszabály rendelkezésének alkalmazását abban az esetben, ha annak nemzetközi szerződésbe ütközését észleli, vagy az ellentétes az EJEB ítéletével.⁷⁰ Másrészt a bírósági szervezet is foglalkozott a kérdéssel, amelynek nyomán a Kúria jogegységi határozatot fogadott el.

⁶⁶ Az ítélet részletesen az alábbiakban kerül kifejtésre.

⁶⁷ Kadlót – Karsai: i.m. 61. p.

⁶⁸ Kadlót – Karsai: i.m. 61-62. pp.

⁶⁹ Kadlót – Karsai: i.m. 62. p.

⁷⁰ Utóbb a Kúria alábbiakban ismertetésre kerülő jogegységi határozatára tekintettel a miniszter úgy nyilatkozott, hogy az eljárás okafogyottnak tekinti, ezért az Alkotmánybíróság az eljárást a 3030/2017. (III. 7.) AB végzésével

A Kúria a 3/2015. számú BJE határozatával egyrészt szembement a saját, mindössze húsz nappal korábban kihirdetett felülvizsgálati határozatával, másrészt beállt abba a „mainstream” irányzatba, amit a hazai államhatalmi szervek – az Alkotmánybíróságtól kezdve az ügyészségen át a kormányig – a TÉSZ kapcsán képviseltek. A jogegységi határozat ugyanis kimondja, hogy a TÉSZ az alkotmányos jogrend része, amelynek bírósági alkalmazását nemzetközi szerződés nem tiltja, eltérő ítélkezési gyakorlatra a jogszabályok, az EJEB esetjoga, alkotmánybírósági döntés és a Kúria fenti felülvizsgálati határozata sem ad okot.

A jogegységi határozat indokolása elvi éllel szögezi le, hogy a bírónak mindig a hatályos jogot kell alkalmaznia, a hatályos jog ellenében nem határozhat. Megállapítja, hogy az EJEB nem a TÉSZ Btk.-beli szabályait vizsgálta, hanem a kapcsolódó jogi szabályozást. Nem vizsgálhatta – hiszen akkor még hatályban sem volt – a kötelező kegyelmi eljárás szabályait sem, következésképpen nem vethette össze a Btk. és Bv. tv. vonatkozó rendelkezéseit sem. Emiatt nem vonható le olyan következtetés, hogy e rendelkezések egyezményesértők lennének. Az EJEB döntésében felsorolt kifogások nem valamely konkrét jogszabályra, hanem TÉSZ intézményével kapcsolatos szabályozás hiányosságára vonatkoztak. Az EJEB döntése nem azt állapította meg, hogy az eljáró bíróságok által alkalmazott valamely jogszabály ellentétes az Egyezménnyel, hanem azt, hogy maga a szabályozás ellentétes azzal. Ebből nem következik, hogy az a konkrét jogszabályhely is ellentétes lenne az egyezménnyel, amelyet a bíróság alkalmazott. Az EJEB döntése nem az adott büntetés kiszabhatóságát, hanem végrehajtásának szabályait bírálta, amiből következik, hogy az a jogalkotók számára határoz meg feladatot, nem pedig a jogalkalmazók részére.

A jogegységi határozat leszögezi továbbá azt is, hogy a Magyar-ügyben született EJEB ítélet nem lehet felülvizsgálat tárgya, általánosságban azonban az egyezményesértést megállapító EJEB döntés felülvizsgálati ok lehet. Ha egy tárgykörben jogalkotásra van szükség, akkor felülvizsgálati ok nem valósul meg, mert a hiányzó szabályt a Kúria nem alkothatja meg. Jogszabálynak az Egyezménybe ütközését a hazai bíróságok nem állapíthatják meg. A nemzeti bíróság feladata az EJEB határozatának a jogrendszerbe való „óvatos beillesztése”, ami nyilvánvalóan nem mellőzheti annak figyelembevételét, ha az EJEB határozatát követően, annak nyomán jogalkotás történt. A kötelező kegyelmi eljárás vizsgálatát az EJEB nem végezte el, azt helyette a magyar bíróság nem teheti meg.

A jogegységi határozattal szemben számos kritika fogalmazható meg. Blutman László több alapvető fontosságú megállapítást tett a jogegységi határozat nyomán. Az EJEB közvetlenül és elsődlegesen sosem vizsgál felül egy nemzeti jogszabályt, hanem azt vizsgálja, hogy az alperes állam megsértette-e a felperes Egyezmény szerinti jogát, azaz a felperes konkrét helyzetét vizsgálja. Az EJEB kifejezetten soha nem nyilvánít egyezményesértőnek egy nemzeti jogszabályt. Jellemzően „állandó strukturális hiányosságot”, „strukturális problémát”, „rendszerhibát” említ a döntéseiben. Az EJEB nem foglalkozik azzal, hogy az állam milyen módon orvosolja az Egyezmény sérelmét, lényeg, hogy azt szüntesse meg.⁷¹

Ezen túlmenően a jogegységi határozat elkövette azt az alapvető hibát, hogy egy több jogterület – büntető anyagi jog és büntetés-végrehajtási jog – által szabályozott jogintézmény egy részszabályát kiragadja, és az abból levont következtetést – jelesül, hogy az nem sérti az Egyezményt – a teljes jogintézményre, annak minden jogszabályára kiterjeszti. Az arra való hivatkozás, miszerint a Btk. (és a korábban hatályos kódex) tényleges életfogytig tartó szabadságvesztését tartalmazó rendelkezését az EJEB nem vizsgálta, már ott sántikál, hogy az ítélet tartalmazza a vitatott rendelkezést, azaz az 1978. évi IV. törvény 47/B. §-át.⁷² Tény,

megszüntette.

⁷¹Blutman László: Büntető jogegységi határozat a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről. A nemzetközi jog a büntetőeljárásban, 36-37. pp. In: Jogesetek Magyarázata, 2017/2. szám, 33-39. pp.

⁷²Vö. Magyar v. Hungary, Application no. 73593/10 (20 May 2014) 19. pontjával.

hogy egy büntetőítélet során a büntetés kiszabása a Btk. rendelkezésein alapszik, de ez nem jelenti azt, hogy csak a Btk. szabályai kerüljenek alkalmazásra, hiszen a jogerős ítélet kötelezően és feltétlenül maga után vonja a Bv. tv. alkalmazását – egyedüli kivétel a Bv. tv. 27. §-ában megfogalmazott végrehajtást kizáró ok fennállása. Helytelen az, ha a Btk. szabályai alapján megállapítjuk, hogy egy büntetés alkotmányos, míg a Bv.tv. rendelkezései felett szemet hunyunk, arról tudomást nem veszünk. Íme, egy szemléltetést célzó, szélsőséges és merőben fiktív példa: tegyük fel, hogy egy büntetőkódex lehetővé teszi a szabadságvesztés kiszabását, a halálbüntetést viszont nem, ám a végrehajtási törvény úgy rendelkezik, hogy a szabadságvesztést végrehajtó börtön vezetője bármikor, feltétel nélkül dönthet úgy, hogy a szabadságvesztést halálbüntetésre változtatja át. Ha csupán a büntetőkódex rendelkezéseit vizsgáljuk, alkotmányosnak találjuk a szabadságvesztést, ám ha a jogintézményt szabályozó jogi normák összességét vesszük górcső alá, akkor már kirívóan súlyos alapjogi sérelemmel találkozunk.

Abban igaza van a Kúriának, hogy a kötelező kegyelmi eljárás bevezetése után nem lehet a Magyar-ügyben született ítélet alapján automatikusan azt mondani a magyar szabályozásra, hogy egyezményesértő, ugyanakkor az ítéletnek van egy indokolása, az EJEK-nek pedig esetjoga, amiből lehet következtetéseket levonni. A jogegységi határozat a jogalkotóra és az EJEK-re hárítja az ezzel kapcsolatos feladatokat. Fontos azonban rámutatni: egy jogi rendelkezés nem azért sérti az Egyezményt, mert az EJEK egy konkrét személy ügyében jogsérelmet állapított meg, hanem annak a jogalkotó által történő elfogadásával és hatálybalépésével történik meg az Egyezmény sérelme. Nem kell tehát arra várni, hogy az EJEK ítéletet hozzon, vagy a jogalkotó módosítsa a jogszabályt, hiszen az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 25. § (1) bekezdése és 32. § (2) bekezdése lehetővé teszi a bírák számára az Alkotmánybírósághoz való fordulás lehetőségét, amennyiben jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközését észleli. Más kérdés – ahogyan arra Blutman László rámutat –, hogy a két jogszabályhely egymáshoz való viszonya alapján nem teljesen világos, hogy önálló eljárásról van-e szó, vagy az egyedi normakontroll egy sajátos esetéről.⁷³

Az előbbiekhöz kapcsolódóan érdemes megjegyezni, hogy nem kellett sokat várni arra, hogy az EJEK ismét a TÉSZ jogintézményével foglalkozzon (erre a későbbiekben térek ki), ennek ellenére a Kúria nem alkotott új jogegységi határozatot, ami nem kis mértékben ássa alá a jogegységi határozat érvelését.

Szintén sántikálónan érvel a Kúria, amikor kimondja, hogy „az EJEK határozatban felhozott hiányosságot a magyar jogalkotás – indokolásából megállapíthatóan – megszüntette, azzal szemben az Alkotmánybíróság aggályt nem támasztott.”⁷⁴ Az Alkotmánybíróság valóban nem támasztott aggályt, de erre lehetősége sem volt, mivel meg sem vizsgálta a kötelező kegyelmi eljárást.

Blutman László arra is rámutat, hogy a jogegységi határozat számos homályos megállapítást tesz. Noha az indoklás a hatályos jog alkalmazásának kötelezettségét hangsúlyozza, ugyanakkor azt is kimondja, hogy az Alaptörvény követelményeinek nem a hatályos jog bármilyen áron történő alkalmazásával, hanem a hatályos jog tiszteletével, és a hatályos joggal szembehelyezkedő jogalkalmazás tilalmának betartásával lehet. Ezzel egyetlen mondaton belül két szembenálló tételt fogalmaz meg. További bizonytalanság, hogy miként lehet értelmezni a jogrendszerbe való „óvatos beillesztést.”⁷⁵

Kétségtelen, hogy a Magyar-ügy rést ütött a TÉSZ pajzsán azzal, hogy a Be. 416. § (1) bekezdés g) pontján alapuló felülvizsgálati eljáráson keresztül sikerült elérnie, hogy

⁷³ Blutman László: A nemzetközi jog joghatásai az alkotmánybírósági eljárásokban, 24. p. In: Jogelméleti Szemle, 2013/4. szám, 2-32. pp.

⁷⁴ 3/2015. számú BJE határozat

⁷⁵ Blutman 2017: 38. p.

büntetését enyhítsék. Az ismertetett jogegységi határozattal a Kúria ezt lyukat igyekezett befoltozni, vélhetően – ha csak ideig-óráig is – sikeresen. A jogegységi tanács álláspontja ugyanis világosan kiolvasható belőle, más kérdés, hogy a jogegységi határozat sejtelmes megállapításai igencsak rugalmasnak tűnnek. Az ember emlékeiben feldereng a kedves mese, amely szerint a király azt a feladatot adja a leánynak, hogy hozzon is ajándékot, meg ne is, legyen is, meg ne is. A bíróságok illesszék be az EJEB határozatát a jogrendszerbe, de csak óvatosan; a bíróság ne törekedjen a hatályos jog bármi áron történő alkalmazására, de tartsa be a hatályos joggal szembehelyezkedő jogalkalmazás tilalmát.

V. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának újabb ítélete

Míg hazánkban valamennyi államhatalmi szerv a TÉSZ jogintézményén – a Magyar-ügy által – ütött lyuk befoltozásán munkálkodott, addig az EJEB a *T. P. és A. T. kontra Magyarország ügy*⁷⁶ kapcsán a kötelező kegyelmi eljárással kiegészített tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést tette vizsgálata tárgyává. A két kérelmezőt az emberölés minősített esetei miatt ítélte életfogytig tartó szabadságvesztésre a bíróság.

A magyar szervekkel szemben az EJEB arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hatályos szabályos továbbra is sérti az Egyezmény 3. cikkét. Az ítélet legalaposabban a kötelező kegyelmi eljárás megindításának legkorábbi időpontját vizsgálta. Kifejtette, hogy a 40 éves várakozási idő túlságosan hosszú, az elfogadható felülvizsgálati időt 25 évben jelölte meg.⁷⁷ Az ítélet elismeri az államok jogát arra, hogy mérlegeljék a büntetéskiszabási elveket, ugyanakkor az nem lehet korlátlan. A 40 éves felülvizsgálati idő túlmutat ezen a mérlegelési jogkörön. Fontos, hogy a bíróság leszögezte: önmagában a túlzott várakozási idő megalapozza az Egyezmény sérelmét. Ezen túlmenően megállapította, hogy a köztársasági elnöki kegyelem nem alkalmas a várakozási idő csökkentésére. Végül a kötelező kegyelmi eljárás kapcsán kifejtette, hogy hiányoznak az eljárás biztosítékai, hiszen a köztársasági elnök szerepe és a miniszteri ellenjegyzés szükségessége nem biztosítja az eljárás objektivitását, tekintettel arra, hogy döntésüket nem kötelesek indokolni.

Az ítélet nyomán az Igazságügyi Minisztérium közleményt adott ki, amelyben aggályosnak nevezte azt. Emlékeztet arra, hogy az EJEB más ügyek kapcsán elfogadta a 25 évnél hosszabb – 30 év, vagy akár az annál hosszabb – időszakot követő felülvizsgálat lehetőségét. A közlemény emellett hangsúlyozza az intézmény szükségességét és társadalmi támogatottságát is.⁷⁸

VI. Összegzés

Bár a kézirat lezárásakor a *T. P. és A. T. kontra Magyarország* ügyben még nem született végleges döntés, mégis, az előzmények ismeretében nem várható, hogy a Nagykamara eltérő döntést hozzon. Ennek ismeretében biztosra vehető, hogy a kötelező kegyelmi eljárással kiegészített tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés nem felel meg az

⁷⁶ T.P. and A.T. v. Hungary, Applications nos. 37871/14 and 73986/14 (4 October 2016)

⁷⁷ Ennek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy az 1981-es születésű T. P. kérelmezőt a bíróság jogerősen 2007-ben, míg az 1985-ös születésű A. T. kérelmezőt jogerősen 2010-ben ítélte el. Fiatal életkorukból fakadóan – az általános élettapasztalatok szerint – még aránylag jó esélyük van megélni a kötelező kegyelmi felülvizsgálatot, ellenben például Magyar Lászlóval, aki ekkor közel 20 évvel idősebb lenne a felülvizsgálat idején, ha esetében a szabályok alkalmazandóak lennének (bár esetében a TÉSZ helyébe lépett feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja szintén 40 év).

⁷⁸ <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-minisztrium/hirek/aggalyos-a-tenyleges-eletfogytig-tarto-szabadsagvesztessel-kapcsolatos-itelet> (2018. február 1.)

Emberi Jogok Európai Egyezményének. Az ítélet véglegessé válását követően ismét a magyar térfélen fog pattogni a labda.

A hazai bíróságoknak lehetőségük van az Alkotmánybírósághoz való fordulásra, kérdés, hogy van-e értelme, hiszen az Alkotmánybíróság érezhetően ódzkodik érdemben elbírálni a tárgykört. Úgy tűnik tehát, hogy a TÉSZ sorsa leginkább a jogalkotó kezében van. A közeljövő nagy kérdése az lesz, hogy a jogalkotó milyen megoldást választ: továbbfolytatja a jelenlegi szabályozás kozmetikázását, vagy megpróbálja megnyugtatóan újraszabályozni a TÉSZ-t. Az utóbbi évek tapasztalatai alapján azt mondhatjuk, hogy az előbbi megoldás alkalmas lehet a jogintézmény – esetleges – következő elmarasztaló EJEB ítéletig történő átmeneti életben tartására, ugyanakkor végleges megoldás jelen jogszabályi keretek között nehezen képzelhető el. Az ítéletek nyomán ugyanis kijelenthető, hogy mind a kötelező kegyelmi eljárás, mind a Btk. szankciórendszerének életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezései újragondolást igényelnek. A kötelező kegyelmezés átláthatóságát biztosítani kell, ami nehezen egyeztethető össze a köztársasági elnök magyar jogban betöltött szerepével. A 40 éves felülvizsgálati időt rövidíteni kell, ami kollíziót teremtene a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés szabályaival.

A fentieken túl számos más kérdés is felvethető a hazai szabályozással kapcsolatban, amelyek mélyrehatóbb elemzést kívánnak. Végző soron pedig ott van a legnagyobb kérdés: szükség van-e egyáltalán a TÉSZ-re. Mindezen kérdések azonban már egy másik tanulmányom témájába vezetnek át.